

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Шехов Акбар Махмадиевич дар мавзуи «Технологияи педагогии таълими тафриқа дар ташаккули неруи зехнии хонандагони синфҳои болоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.01– педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот

Замони имрӯза, ки тағйирпазир мебошад, воваста ба ин дар тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷомеа низ дигаргунӣҳо ба вуҷуд меоянд. Дар ин бора соҳаи маориф истисно нест. Вобаста ба ин, имрӯз дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ислоҳоти соҳаи маориф бо маром идома дорад. Дар ин самт иқдомоти тоза рӯйи қор омада истодаанд. Яке аз ин иқдомот дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ қорӣ намудани таълими тафриқа ба ҳисоб меравад. Қорӣ намудани таълими тафриқа ба ташаккули донишу малақаҳо мусоидат намуда, шароит фароҳам меорад, ки неруи зехнии хонанда рушд ёбад. Аз ҷониби дигар, қорӣ намудани таълими тафриқа дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ яке аз ҳадафҳои мебошад, ки дар «Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030» зикр ёфтааст.

Маҳз муҳимияти масъалаи макурро ба инобат гирифта, унвончу Шехов Акбар Махмадиевич мавзӯи «Технологияи педагогии таълими тафриқа дар ташаккули неруи зехнии хонандагони синфҳои болоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ»-ро ба сифати таҳқиқоти диссертатсионӣ интихоб намудааст.

Мубрамияти мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионии унвончу Шехов Акбар ба омилҳои зерин вобаста мебошад:

– дар асосноккунии назариявии татбиқи истифодаи технологияи педагогии таълими тафриқа дар ташаккули неруи зехнии хонандагони синфҳои болоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ;

– дар ошкор сохтани хусусиятҳои махсуси татбиқи технологияи педагогии таълими тафриқа дар ташаккули неруи зехнии хонандагони синфҳои болоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ;

– дар асосноккунии барномаи педагогии ҷорӣ намудани технологияи педагогии таълими тафриқа дар ташаккули неруи зехнии хонандагон;

– дар муайян намудани афзалиятнокии истифодаи технологияи педагогии таълими тафриқа дар ташаккули неруи зехнии хонандагони синфҳои болоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ;

Унвончу дар муқаддимаи диссертатсия аз нуктаи назари илмӣ дастгоҳи илмӣ диссертатсияро банду баст намудааст. Нуктаҳои назариявӣ методологӣ дар диссертатсия босаводона матраҳ гардида, ба талаботи имрӯзаи ташкулу гузаронидани озмоиши педагогӣ мувофиқат мекунанд.

Зимни тарҳрезии фарзияи таҳқиқот унвончу он нуктаро мадди назар гирифтааст, ки муассисаи таҳсилоти умумӣ дар сурате оид ба ҷорӣ намудани таълими тафриқа ба муваффақият ноил мегардад, ки агар тамоюлҳои рушди таълими тафриқа дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ муқаррар карда шуда, марҳилаҳои ташаккули моҳият ва мазмуни низоми таълими тафриқа муайян ва ҷанбаҳои педагогӣ психологӣ раванди таълим ба инобат гирифта шаванд; таҳияи барномаҳои таълимӣ дар асоси муайян кардани ҷанҳои таълимӣ доир ба фардикунонии раванди таълим таъмин карда шавад; низоми ташаккули дониш, қобилият ва малакаи хонандагон тавассути таълими тафриқа ташкил карда шуда, самаранокии он натиҷагирӣ ва муқоиса карда шаванд; ташкили технологияи педагогии таълими тафриқа дар шароити муносири муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ҷиддӣ ба роҳ монда шуда, рушди таълими тафаккур ва зехнии хонандагон дар раванди таълим амалӣ карда шавад.

Бо назардошти ин, унвончу кӯшиш намудааст, ки дар ҷараёни кори таҷрибавӣ-озмоишӣ тавонмандии таълими тафриқаро дар ташаккули

неруи зехнии хонандагони синфҳои болоиро тавсиф ва ошкор созад, ҳамчунин бартариҳои ин шакли таълимиро дар фаъолияти муассисаи таҳсилоти миёнаи умумӣ бисанҷад.

Дарачаи асосноккунии нуқтаҳои илмӣ, хулоса ва тавсияҳо

Аз ҷониби муҳаққиқ ба таври муфассал татқиқотҳои анҷомдодаи олимони ватанию хориҷӣ оид ба ҷорӣ намудани таълими тафриқа дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ омукта ва таҳлил карда шуда, дар ҳамин асос нуқтаҳои назари соҳиби диссертатсия аз нуқтаи назари илмӣ пешниҳод карда шудааст.

Дар диссертатсия таърихи пайдоиши таълими тафриқа, аз ҷумла таърихи он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳлил ва баррасӣ гардидааст. Муаллифи диссертатсия иброз медорад, ки дар илми педагогикаи ватанӣ масъалаи ҷорӣ намудани таълими тафриқа дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ ба ҷумлаи масъалаҳои кам таҳқиқшуда шомил мебошад ва вобаста ба шароити имрӯза зарур аст, ки стратегияи илмӣ ҷорӣ намудани таълими тафриқа коркард ва асоснок карда шавад. Ба ақидаи мо, дар ин бора муаллифи диссертатсия дар умум муваффақ гардидааст. Дар ин бора озмоишҳои тулонии дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ гузаронидашудаи ӯ гувоҳӣ медиҳанд.

Асоси методологӣ ва назариявии таҳқиқот ягон шубҳаро ба вуҷуд намеорад, унвонҷӯ қобилияти хуби таҳлилу хулосабарориро дорост, ки ин аз дониши хуби назариявӣ доштани унвонҷӯ гувоҳӣ медиҳад.

Пояи илмӣ таҳқиқот, татбиқи амалии он, методҳои таҳқиқот, анҷоми ҳар як давраи таҳқиқот давоми мантиқии яқдигар буда, ба талаботҳои қабулшуда нисбат ба қори илмӣ-таҳқиқотӣ ҷавобгӯ мебошанд.

Дар диссертатсия зикр гардидааст, ки дар дарс истифода бурдани технологияи муосир на танҳо истифодаи воситаҳои техникӣ, аз ҷумла, тахтаи электронӣ, компютер, интернет, тахтаи магнитӣ, видео, аудио, сабти овоз ва амсоли инҳоро дар назар дорад, балки мақсади асосии истифодаи муносибати нав ба таълим инкишоф додани тафаккури

интиқодии шогирдон ва баланд бардоштани маърифатнокии онҳо мебошад. Вобаста ба ин, ҷорӣ намудани таълими тафриқа ба истифодаи технологияи муосири педагогӣ вобастагии зич дорад. Ҳамзамон, унвончу дар диссертатсия мафҳуми «технология», «технологияи педагогӣ», «технологияи таълим»-ро шарҳу тавзеҳ дода, маҳз озмоишҳои педагогиро дар ҳамин замина ташкилу ба роҳ мондааст, ки аз арзиши илмӣ диссертатсия гувоҳӣ медиҳанд.

Мо пурра бо муаллифи диссертатсия ҳамфикр ҳастем, ки менависад: «Технологияҳои нави педагогӣ тақозо менамояд, ки дар ҷараёни таълим на танҳо муаллим, балки хонанда низ фаъол бошад, дар ҳалли масъалаҳои гузошташуда бо роҳбарии омӯзгор ҳисса гузорад, ҷараёни ҳалли масъалаи гузошташударо назорат карда тавонад ва натиҷаи онро арзёбӣ намояд. Бо ин васила донишу малакаи худро такмил диҳад ва маҳорат пайдо кунад. Технологияи педагогӣ зимни ҷорӣ намудани таълими тафриқа бо як тартиби муайян мақсади гузошташударо ташхис мекунад ва натиҷаи мушаххас ба даст меорад. Яъне маводи таълимӣ аз тарафи омӯзгор коркард мешавад, технологияи истифодабарии онро пешбинӣ менамояд, ки инро кори эҷодии омӯзгор гуфта метавонем» (с . 14).

Муҳаққиқ дар татбиқи амалии таълими тафриқа дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ як қатор мушкилдотро ошкор намудааст, ки мо дар ин бора пурра унвончуро ҷонибдорӣ менамоем, яъне:

- талаботи нокифояи ба кадрҳои баландихтисоси эҷодкор;
- сатҳи пасти таъминоти методии раванди таълими тафриқа;
- дар ҷумҳурӣ мавҷуд набудани мактаби илмӣ, ки дастаҷаъмона масъалаи таълими тафриқаро таҳқиқ ва дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ амалӣ намоянд;
- омода набудани омӯзгорон ба ташхиси шахсияти хонандагон дар шароити таълими тафриқа;

— дар курсҳои тақмили ихтисоси омӯзгорон набудани ихтисосмандони соҳа барои гузаронидани дарсҳо оид ба таълими тафриқа.

Вобаста ба ин, унвончу зимни гузаронидани корҳои озмоишӣ-таҷрибавӣ як қатор тавсияҳои судманро ҷиҳати тақвият бахшидан ба таълими тафриқа дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ пешниҳод намудааст.

Дар ҷараёни таҳқиқот муҳаққиқ ба чунин натиҷа расидааст, ки ҷорӣ намудани таълими тафриқа хусусиятҳои хоси худро дорост. Донишҷуони онҳо имконият медиҳад, ки муҳияти ин падида дарк карда шавад ва дар назар гирифтани онҳо шартҳои зарурии баланд бардоштани нерӯи зеҳнии хонандагон махсуб доништа мешавад. Дар диссертатсия муҳаққиқ зарур шуморидааст, ки қабл аз ҳама, сабабҳои мушкилоти мавҷудбударо дар ҷорӣ намудани таълими тафриқа таҳлил намояд, чунки натиҷаи ин мушкилот боиси косташавии сатҳу сифати таълим дар муассисаҳои таълими мегардад.

Мушоҳида ва таҳқиқоти тӯлонӣ, мусоҳиба бо волидон, омӯзгорон ва хонандагони синфҳои болоӣ ба унвонҷӯ имкон додааст, ки технологияи муосири ҷорӣ намудани таълими тафриқаро аз нуқтаи назари илмӣ асоснок намояд. Унвонҷӯ тасдиқ менамояд, ки самаранок ҷорӣ намудани таълими тафриқа вазифаи ҳавасмандкунии хонандагонро низ иҷро мекунанд, яъне дар хонандагон малакаи донишдӯстӣ ва эҳсоси инкишофи нерӯи зеҳниро ташаккул медиҳанд; аз хонандагон истифодаи доимии нерӯи зеҳнии худро талаб менамоянд; хонандагон меомӯзанд, ки аз мушкилот наҳаросанд, бояд масъулиятнок бошанд ва саъю талош намоянд, ки ҳама вақт барои ноил шудан ба мақсади гузошташуда омода бошанд.

Аҳамияти назариявии диссертатсия дар он ифода меёбад, ки мавқеи шахсии муаллиф дар самти ҷустуҷӯи восита ва усулҳои самаранокӣ татбиқи амалии технологияи педагогии таълими тафриқа дар ташаккули нерӯи зеҳнии хонандагони синфҳои болоии муассисаҳои таҳсилоти

миёнаи умумӣ муайян карда шудааст; мавқеи омӯзгорон аз нигоҳи касбият ҷиҳати татбиқи таълими тафриқа дар ташаккули неру зехнии хонандагони синфҳои болоӣ ба низом дароварда шудааст; бо роҳи гузаронидани корҳои озмоишӣ-таҳқиқотӣ меъёрҳо ва нишондиҳандаҳои ташаккули неруи зехнии хонандагон бо истифода аз технологияи педагогии таълими тафриқа бо роҳи ташкилу гузаронидани корҳои таҷрибавӣ-озмоишӣ ҳаллу ҷалб карда шудааст.

Зимни гузаронидани корҳои таҷрибавӣ-озмоишӣ унвончу ба чунин ҳулоса омадааст, ки дар бисёр ҳолатҳо майлу хоҳишҳои хонандагон ба қобилиятҳои онҳо мувофиқат намеkunанд. Заминаи эҳтимолии табиӣ қобилият ва манфиатҳои онҳо баъзан аз доираи назари омӯзгорон, волидон ва ҳуди хонандагон дур мемонад.

Вобаста ба ин масъала, дар қори таҳқиқотӣ се намуди барномаҳои тафриқавӣ («А», «В», «С»)-ро тартиб дода шудаанст, ки дараҷаҳои гуногуни омӯзишро фаро мегиранд. Инчунин, барномаҳои мазкур ду ҷанбаи муҳимро дар раванди таълим таъмин мекунанд:

– фароҳам овардани сатҳи муайяни дониш, малака ва қобилият (аз репродуктивӣ то эҷодӣ);

– таъмини дараҷаи муайяни мустақилияти хонандагон дар таълим (аз кумаки доимии омӯзгор - қор қардан мувофиқи намуна, дастур ва ғайра).

Дар байни барномаҳои «А», «В», «С» пайвастагии қатъӣ мавҷуд аст ва дар қараёни қарс имқон фароҳам оварда мешавад, ки қояҳои асосии амалӣ намудани таълими тафриқа таъмин қарда шавад. Дар диссертатсия мазмун ва муҳтавои барномаҳои зикрқардида муфассал тавсиф қарда шудааст.

Дар қори таҳқиқотии анқомдодашуда, ба ғайр аз татбиқи роҳҳои муфиди таълими тафриқа инчунин дар ин замина майлу рағбати хонандагон ба интиқоби қасб низ муайян қарда шудааст, ки як қисмати муҳими таҳқиқоти анқомдодашуда маҳсуб доништа мешавад. Дар ин

бора аз ҷониби унвончу дар заминаи назарсанҷии тамоюли касбидошта маълумоти омории зарурӣ пешниҳод карда шудааст.

Дар асоси натиҷаҳои ба дастоварда унвончу як силсила тавсияҳои методиро ҷиҳати татбиқи таълими тафриқа дар ташаккули неру зехнии хонандагони синфҳои болоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ пешниҳод намудааст.

Натиҷаҳои асосии диссертатсия дар маҷаллаҳои илмӣ аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионии Федератсияи Россия ва Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар наشرियाҳо интишор ёфтаанд. Мақолаҳо мазмуну мухтавои рисолаҳо дар бар мегиранд.

Автореферат мазмунӣ асосии диссертатсияро дар бар мегирад ва ба талаботи мавҷуда ҷавобгӯ мебошад.

Дар баробари муваффақиятҳо дар таҳқиқоти анҷомдодашуда баъзе камбудӣҳо низ ба мушоҳида расид, ки зеринҳо мебошанд:

1. Хуб мешуд, ки фаъолияти омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти умумӣ дар бораи татбиқи таълими тафриқа дар муқоиса нишон дода мешуд.

2. Дар ҷараёни таҳқиқот унвончу баъзе нуқсонҳоро дар фаъолияти омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти умумӣ ҷиҳати татбиқи таълими тафриқа ошкор намуда, тавсиҳо манзур намудааст. Агар тавсияҳо мушаххастар баён меёфтанд, боз ҳам беҳтар мебуд.

3. Принсипҳо ва хусусиятҳои педагогӣю психологӣю истифодаи усулҳои гуногуни технологияи таълими тафриқа таҳлили васеътарро тақозо мекунанд.

4. Дар диссертатсия бартарии қори гурӯҳӣ, аз ҷумла қори дунафарӣ зикр карда шудааст. Барои тасдиқ агар мисолҳо зиёдтар оварда мешудан, ба манфиати қор мебуд.

Камбудӣҳои зикргардида ба арзиши баланди илмӣ таҳқиқоти анҷомдодашуда таъсир намерасонанд.

Кори таҳқиқоти анҷомдодашуда аз он гувоҳӣ медиҳад, ки унвонҷӯ дорои дониши амиқи назариявӣ оид ба татбиқи технологияи педагогии таълими тафриқа дар ташаккули неру зехнии хонандагони синфҳои болоии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ буда, дар ин самт пешниҳоду тавсияҳои дар диссертатсия ироагардида қобили қабул мебошанд.

Диссертатсия ба талаботи Низомномаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба додани дараҷаҳои илмӣ пурра мувофиқ мебошад ва муаллифи он Шехов Акбар Маҳмадиевич барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.01 – педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва маълумот сазовор мебошад.

Муқарризи расмӣ,
доктори илмҳои педагогӣ,
профессор, муовини ректори
Донишгоҳи давлатии Хучанд
ба номи академик Б. Ғафуров

Сабури Хайрулло
Мирзозода

Маълумот барои тамос: 734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон, 735700, ш. Хучанд,
кӯчаи Мавлонбеков, 1; Тел: +992900758986; E-mail: saburov.67@mail.ru

Имзои Х.М. Сабуриро тасдиқ мекунам
Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои
махсуси ДДХ ба номи академик Б. Ғафуров

Наврӯзов Э.М.